

آیا پیامبر (صلی الله علیه و آله) در فتح مکه دستور قتل برخی افراد را صادر کرد؟

سؤال:

با سلام و خسته نباشید خواهشمندم در خصوص اعلام نام و علت دستور قتل چند نفر از مشرکین در زمان فتح مکه توسط پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله علی رغم اعلام عفو عمومی (یوم المرحمه) و بخشش اشخاصی مانند ابوسفیان و هنده جگر خوار و برده حبشی قاتل حمزه سیدالشهداء عموی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله توضیح فرمایید.

پاسخ:

در روز فتح مکه پیامبر صلی الله علیه و آله به همه اهل مکه امان داد و گفت: کسی حق کشتن آن‌ها را ندارد؛ ولی چند نفر را از این عفو عمومی استثناء کرد و در مورد بعضی از آن‌ها فرمود: اگر به پرده کعبه هم آویزان شده بودند، آن‌ها را بکشید.

البته پیامبر صلی الله علیه و آله در بعضی موارد، دستور به کشتن بعضی افراد داد؛ ولی بعد که آن‌ها تسلیم شدند یا کسانی وساطت کردند، حضرت این‌ها را بخشیدند و اسلام آن‌ها را نیز پذیرفتند.

در اینجا اسم افرادی که در ابتدا دستور به کشتن آن‌ها داده شده بود، می‌آوریم.

در پایان لیست افرادی که در روایات بیان شد را می‌آوریم:

1. عبدالله بن سعد بن ابی سرح
2. عبدالله بن هلال بن خطل أدرمي
3. فررتي کنيز خواننده ابن خطل
4. قریبه یا ارنب
5. حویرث بن نقیذ بن وهب بن عبد بن قصي
6. مقیس بن صُبابه لیثي یا حبابة یا سبابه
7. ساره یا ام ساره

8. عكرمه بن ابي جهل
 9. هبّار بن اسود بن مطّلب بن اسد بن عبدالعزّي
 10. هند دختر عتبه بن ربيعه
 11. وحشى بن حرب
 12. صفوان بن اميه
 13. اسلم بن زبعرى
 14. رباب
 15. سهيل بن عمرو
 16. نضر بن حارث
 17. هلال بن عبد الله بن عبد مناف
 18. كعب بن زهير
 19. انس بن زنيم
 20. بنانة
 21. المزنى (مردى از قبيله مزنيه)
 22. خولة
 23. أسيد بن إياس بن أبي زنيم
- اکنون تفصيل مطلب را از منابع شيعه و اهل سنت ذکر مي‌کنيم:

کتاب اهل سنت

در کتاب صحيح بخارى و صحيح مسلم آمده است:

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَامَ الْفَتْحِ وَعَلَى رَأْسِهِ الْمُغْفَرُ فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ إِنَّ بِن

خَطْلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ فَقَالَ اقْتُلُوهُ.

صحيح البخاري، ج 2، ص 655 و صحيح مسلم، ج 2، ص 989

رسول خدا صلی الله علیه وآله در سال فتح مکه وارد مکه شد و بر سر ایشان مغفر (چیزی که در جنگها زیر کلاه خود می پوشیدند) بود. وقتی آن را از سر مبارك در آوردند، مردی خدمت ایشان آمد و گفت: ابن خطل به پرده چسبیده است، پیامبر فرمود: او را بکشید.

ابن ابی شیبہ در کتاب «مصنف» می گوید:

فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم من دخل دار أبي سفيان فهو آمن إلا بن خطل ومقيس بن

صباة الليثي وعبد الله بن سعد بن أبي سرح والقينتين فإن وجدتموهم متعلقين بأستار الكعبة فاقتلوهم

مصنف ابن أبي شيبة، ج 7، ص 398

پیامبر صلی الله علیه وآله فرمود: هر کس وارد خانه ابو سفیان شود، در امان است؛ مگر ابن خطل، مقیس بن صبابه لیثی، عبد الله بن سعد بن ابی سرح و دو کنیز او؛ پس اگر آنها را یافتید که حتی به پرده کعبه هم آویزان بودند، بکشید.

در جای دیگر این کتاب می گوید:

لما كان يوم فتح مكة أمن رسول الله صلى الله عليه وسلم الناس إلا أربعة وامرأتين وقال اقتلوهم

وإن وجدتموهم متعلقين بأستار الكعبة عكرمة بن أبي جهل وعبد الله بن خطل ومقيس بن صباة وعبد الله

بن سعد بن أبي سرح.

مصنف ابن أبي شيبة، ج 7، ص 404

وقتی روز فتح مکه بود، پیامبر صلی الله علیه وآله به همه مردم امان داد؛ مگر به 4 مرد و دو زن و فرمود: اگر اینها به پرده کعبه هم آویزان بودند، آنها را بکشید که آنها عکرمة بن ابی جهل و عبد الله بن خطل و مقیس بن صبابه و عبد الله بن سعد بن ابی سرح بودند.

در کتاب طبقات ابن سعد آمده است:

أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أمر بقتل بن أبي سرح يوم الفتح وفرتنا وابن الزبيري وابن خطل

فأتاه أبو برزة وهو متعلق بأستار الكعبة فبقر بطنه.

الطبقات الكبرى، ج 2، ص 141

رسول خدا صلی الله علیه وآله در روز فتح مکه دستور دادند که این افراد کشته شوند: ابن ابی

سرح، فرتنا، ابن زبیری، ابن خطل.

در جای دیگر این کتاب آمده است:

سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يعني يوم فتح مكة يقول الناس آمنون كلهم غير عبد الله بن

خطل وبنانة الفاسقة.

الطبقات الكبرى، ج 4، ص 299

در روز فتح مکه از پیامبر صلی الله علیه وآله شنیدم، همه مردم در امان هستند غیر از ابن خطل و

بنانة.

در جای دیگر می‌گوید:

أبو برزة الأسلمي وشهد مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فتح مكة وقتل عبد العزى بن خطل

وهو متعلق بأستار الكعبة.

الطبقات الكبرى، ج 7، ص 366

ابو برزه اسلمي ... در فتح مکه همراه رسول خدا صلی الله علیه وآله بود و عبد العزى بن خطل را در

حالی که به پرده کعبه آویزان بود، کشت.

البته این شخص همان ابن خطل سابق است که اسم او را گاهی عبد الله بن خطل و گاهی عبد

العزى بن خطل نام برده‌اند؛ چون این شخص ابتدا کافر بود و بعد مسلمان شد و بعد مرتد شد و در خلال

این مسلمان شدن و ارتداد لابد اسمش هم تغییر یافته بود.

باز در جای دیگر این کتاب آمده است:

عبد الله بن سعد بن أبي سرح. ... فأهدر رسول الله صلى الله عليه وسلم دمه يوم الفتح... وولاه

عثمان بن عفان مصر بعد عمرو بن العاص.

الطبقات الكبرى، ج 7، ص 496

عبد الله بن سعد بن أبي سرح ... پیامبر صلی الله علیه و آله، خونس را در روز فتح مکه هدر اعلام

کرد و بعد عثمان در زمان خلافت خود او را بعد از عمرو بن عاص والی مصر قرار داد.

در کتاب فتح الباری آمده است:

أنه صلى الله عليه وسلم قال أربعة لا يؤمنهم لا في حل ولا حرم الحويرث بن نقيد بالنون والقاف

مصغر وهلال بن خطل ومقيس بن صباة وعبد الله بن أبي سرح.

فتح الباري، ج 4، ص 60

پیامبر فرمود: به 4 نفر امان نمی‌دهم؛ چه در داخل حرم باشند و چه خارج از حرم باشند که عبارتند از: حویرث بن نقید و هلال بن خطل و مقیس بن صبابه و عبد الله بن اُبی سرح.
در صفحه بعد می‌گوید:

قال مولی بن عباس بعث رسول الله رجلا من الأنصار ورجلا من مزينة وبن خطل وقال اطيعا الأنصاري حتى ترجعا فقتل بن خطل الأنصاري وهرب المزني وكان ممن اهدر النبي صلى الله عليه وسلم دمه يوم الفتح

ومن النفر الذين كان اهدر دمهم النبي صلى الله عليه وسلم قبل الفتح غير من تقدم ذكره هبار بن الأسود وعكرمة بن أبي جهل وكعب بن زهير ووحشي بن حرب وأسيد بن إياس بن أبي زنيم وقينتا بن خطل وهند بنت عتبة

فتح الباري، ج 4، ص 61

غلام ابن عباس می‌گوید: رسول خدا صلی الله علیه وآله مردی از انصار را همراه مردی از قبیله «مزینه» و ابن خطل فرستاد و فرمود: از مرد انصاری اطاعت کنید تا این که برگرید. ابن خطل، مرد انصاری را کشت و مزنی فرار کرد، او از کسانی بود که پیامبر خودش را در یوم الفتح هدر اعلام کرد.
از جمله افرادی که رسول خدا صلی الله علیه وآله قبل از فتح خون آنها را هدر اعلام کرد، غیر آن کسانی که ذکر شد، هبار بن اسود، عکرمة، کعب بن زهیر، وحشی بن حرب، اسید بن ایاس ابن ابی زنیم و دو کنیز ابن خطل و هند بن عتبه.

در کتاب تاریخ مدینه دمشق می‌گوید:

فلما كان يوم الفتح قال النبي صلى الله عليه وسلم إن وجدتم مقيس بن صبابة الليثي وعبد الله بن خطل وعبد الله بن أبي سرح وخولة والرباب متعلقين بأستار الكعبة فاضربوا أعناقهم

تاریخ مدینه دمشق، ج 59، ص 68

وقتی که روز فتح مکه بود، پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: اگر مقیس بن صبابه لیثی و عبد الله بن خطل و عبد الله بن اُبی سرح و خولة و رباب را یافتید که حتی به پرده کعبه آویزان بودند، گردن آنها را بزنید.

در کتاب الحاوی الكبير می‌گوید:

وأما النصر بن الحارث فإِنَّ النبي أمر بقتله حين أُسر فقتل

الحاوي الكبير، ج 8، ص 409

وقتی که در فتح مکه نصر بن حارث اسیر شد، پیامبر دستور به قتل او داد.

در جای دیگر این کتاب هم می‌گوید:

ومن أغلق بابهُ فهو آمن واستثنى قتل سنة رجال وأربع نسوة وقال يقتلون وإن تعلقوا بأستار الكعبة

فالرجال عكرمة بن أبي جهل وهبار بن الأسود وعبد الله بن سعد بن أبي سرح ومقيس بن صبابه وحويث

بن نقيذ وعبد الله بن خطل والنسوة هند بنت عتبة وسارة مولاة عمرو بن هاشم وقينتا بنت خطل وفرتنى

وقريبة

الحاوي الكبير، ج 14، ص 65

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس در خانه‌اش را ببندد و در خانه بماند در امان است و بعد

پیامبر قتل 6 مرد و 4 زن را استثناء کرد و فرمود: این‌ها را بکشید اگرچه به پرده کعبه آویزان شده بودند،

مردها عکرمة بن ابی جهل و هبار بن اسود و عبد الله بن سعد بن ابی سرح و مقيس بن صبابه و حويث

بن نقيذ و عبد الله بن خطل بودند و زن‌ها هند بنت عتبه و ساره و فرتنی و قریبه بودند.

در کتاب الاشتقاق آمده است:

هلال بن عبد الله بن عبد مناف وقد مر تفسيره قُتل يومَ الفتح كافرًا وهو صاحب القِيَتَيْن اللتين

كانتا تغنيان بهجاء النبي صلى الله عليه وسلم وارتدَّ فأهدَرَ النبي صلى الله عليه وسلم دمَهُ يومَ الفتح

الإشتقاق، ج 1، ص 106

هلال بن عبد الله بن عبد مناف که قبلاً در مورد ایشان توضیح دادیم، در روز فتح مکه در حالی که

کافر بود کشته شد، این شخص 2 زن آوازه خوان داشت که اشعاری می‌خواندند که در آن پیامبر را مسخره

می‌کردند و این شخص ابتدا مسلمان بود و بعد مرتد شد و پیامبر در روز فتح خودش را هدر اعلام کرد.

در کتاب امتاع الاسماع آمده است:

وقتلت أرنب أو قيربة... وأمر عليه السلام بقتل وحشي

إمتاع الأسماع، المقرئ، ج 1، ص 398 - 400

در جریان فتح مکه ارنب یا قیربۃ کشته شدند و پیامبر دستور به قتل وحشی داد.

در کتاب معرفة السنن و الآثار آمده است:

أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال يوم فتح مكة وهو ببطن مر من ألقى السلاح فهو آمن ومن دخل داره فهو آمن قال الشافعي فدخل مكة رسول الله صلى الله عليه وسلم وقد قال لهم ما قال فلم ينازعه أحد إلا عكرمة بن أبي جهل وصفوان بن أمية وسهيل بن عمرو فإنهم نازعوه وهربوا

معرفة السنن والآثار، ج 7، ص 69

پیامبر صلی الله علیه و آله روز فتح مکه فرمودند: هر کسی که سلاح خود را به زمین بگذارد و هر کسی که به خانه خودش برود در امان است، شافعی گفت: پیامبر صلی الله علیه و آله داخل مکه شد و همین حرف را تکرار کرد؛ پس هیچ کس با پیامبر صلی الله علیه و آله ننگید؛ مگر عکرمة بن اَبی جهل و صفوان بن اُمیة و سهیل بن عمرو که این‌ها با پیامبر صل الله علیه و آله جنگیدند و بعد فرار کردند.

طبق نص روایت پیامبر فرمود: هر کسی که سلاح خود را زمین بگذارد و ننگید در امان است و از آنجایی که عکرمة بن اَبی جهل و صفوان بن اُمیة و سهیل بن عمرو صلاح خود را زمین نگذاشتند و با پیامبر به جنگ پرداختند؛ پس در امان نبودند و خون‌شان هدر بود.

در کتاب شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید معتزلی آمده است:

وقد كانت خزاعة قالت أيضاً لرسول الله صلى الله عليه وسلم إن أنس بن زنيم هجاء فهدر رسول

الله صلى الله عليه وسلم دمه فلما فتح مكة هرب والتحق بالجبال

شرح نهج البلاغة، ج 17، ص 164 و الإصابة في تمييز الصحابة، ج 4، ص 631

خزاعه به پیامبر صلی الله علیه و آله گفت: اَنس بن زَنیم شما را مسخره کرده است؛ پس پیامبر صلی الله علیه و آله خون او را هدر اعلام کرد؛ پس وقتی که مکه فتح شد، اَنس بن زَنیم فرار کرد و به کوه پناه برد.

در کتب شیعه:

در کتب شیعه نیز اسامی که ذکر شد، بیان شده است که برخی از آنها را ذکر می‌کنیم:

در کتاب معانی الاخبار شیخ صدوق آمده است:

فقال النبي صلى الله عليه وآله من وجد عبد الله بن سعد بن أبي سرح ولو كان متعلقاً بأستار الكعبة

فليقتله.

معاني الأخبار، الشيخ الصدوق، ص 347

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس عبد الله بن سعد را پیدا کرد؛ اگرچه به پرده کعبه آویزان

بود او را بکشد.

در کتاب شرح اصول کافی محمد صالح مازندرانی آمده است:

ابن أبي سرح اسمه عبد الله بن سعد بن أبي سرح الأموي الذي كان عثمان استعمله على مصر

لقربته مع أنه كان في عهد الشيخين مطروداً وهو ممن كان رسول الله صلى الله عليه وآله يوم فتح مكة

هدر دمه

شرح أصول الكافي، مولي محمد صالح المازندراني، ج 12، ص 265

عبد الله بن سعد بن أبي سرح کسی است که عثمان در مصر از او استفاده کرد و او را والی مصر قرار

داد؛ در حالی که در دوران ابوبکر و عمر این شخص مطرود بود و کسی بود که پیامبر صلی الله علیه و آله در

روز فتح مکه خون او را هدر اعلام کرد.

در کتاب بحار الانوار آمده است:

وأمرهم رسول الله صلى الله عليه وآله جميعاً أن يكفوا أيديهم ولا يقاتلوا إلا من قاتلهم وأمرهم بقتل

أربعة نفر عبد الله بن سعد بن أبي سرح والحويرث بن نفيل و ابن خطل ومقيس بن صبابه وأمرهم بقتل

قینتین کانتا تغنیان بهجاء رسول الله صلى الله عليه وآله وقال اقتلوهم وإن وجدتموهم وإن وجدتموهم

متعلقین بأستار الكعبة

بحار الأنوار، العلامة المجلسي، ج 21، ص 105

پیامبر صلی الله علیه و آله دستور دادند که همه از جنگ و خون ریزی دست بکشند و با کسی به

جنگ نپردازند؛ مگر با کسانی که به آنها به جنگ پردازند و پیامبر صلی الله علیه و آله دستور دادند که 4

نفر را به قتل برسانند که آنها عبارتند از: عبد الله بن سعد بن أبي سرح و حويرث بن نفيل و ابن خطل و

مقيس بن صبابه و همچنین پیامبر دستور به قتل دو کنیزی که در اشعاری در تمسخر پیامبر می خواندند

دادند و فرمودند: اگر آنها را پیدا کردید بکشید؛ اگرچه به پرده کعبه آویزان شده بودند.

در جای دیگر این کتاب آمده است:

أمر رسول الله صلى الله عليه وآله بقتل عبد الله بن أبي سرح وإن وجد في جوف البيت وبقتل عبد الله بن خطل وقتل مقيس بن صبابه وبقتل قرسا وأم سارة.

بحار الأنوار، العلامة المجلسي، ج 21، ص 111

پیامبر صلی الله علیه و آله دستور دادند که عبد الله بن ابی سرح کشته شود؛ اگر چه در داخل کعبه باشد و همچنین دستور قتل عبد الله بن خطل و مقيس بن صبابه و قرسا و ام ساره را هم صادر کردند.

در کتاب تفسیر مجمع البیان آمده است:

لما كان يوم فتح مكة أمن رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم الناس إلا أربعة نفر قال اقتلوهم وإن وجدتموهم متعلقين بأستار الكعبة عكرمة بن أبي جهل وعبد الله بن أخطل ومقيس بن صبابه وعبد الله بن سعد بن أبي سرح.

تفسیر مجمع البیان، الشیخ الطبرسی، ج 8، ص 95

وقتی روز فتح مکه بود، پیامبر صلی الله علیه و آله به همه مردم امان داد مگر به 4 نفر که فرمود: اینها را بکشید؛ اگرچه به پرده کعبه آویزان بودند که آنها عبارتند از: عكرمة بن أبي جهل و عبد الله بن أخطل و مقيس بن صبابه و عبد الله بن سعد بن أبي سرح.

*موفق باشید

گروه پاسخ به شبهات

مؤسسه تحقیقاتی حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)